

Konstitutionsutskottets betänkande

1978/79:11

med anledning av motioner om förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti, m. m.

Motionerna

I motionen 1977/78:402 av Sixten Pettersson (m) och Allan Åkerlind (m) yrkas 1. att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till lag om förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti, 2. att riksdagen beslutar hos regeringen anhålla att rättighetsskyddsutredningen får i uppdrag att utreda huruvida offentliga myndigheter, t. ex. via dataregister för löneregistrering, med anledning av kollektivanslutningen noterar de kollektivanslutnas politiska uppfattning.

I motionen 1977/78:924 av Daniel Tarschys m. fl. (fp, c) yrkas att riksdagen åter uttalar sin principiella inställning mot politisk kollektivanslutning.

I motionen 1977/78:1422 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m) yrkas att riksdagen beslutar uttala att kollektivanslutning till politiskt parti ej står i överensstämmelse med vårt demokratiska samhällsskick, varför det i grundlagen bör inskrivas den enskildes rätt att själv avgöra eventuell anslutning till politiskt parti.

Angående motiveringarna hänvisas till de tryckta texterna.

Frågans tidigare behandling m. m.

Frågan om kollektivanslutningen av fackföreningsmedlemmar till det socialdemokratiska partiet har vid flera tillfällen behandlats av riksdagen, bl. a. i samband med antagandet av 1974 års författning. Grundlagberedningens majoritet tog avstånd från tanken att i grundlagen införa förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti. Samma ståndpunkt intogs i propositionen samt av konstitutionsutskottets majoritet (KU 1973:26). I en reservation (2 m) föreslogs ett grundlagsstadgande om förbud mot kollektivanslutning. I en annan reservation (3 c, 2 fp) förordades ett uttalande av riksdagen av innebörd att kollektivanslutning inte borde förekomma men att frågan borde lösas inte i första hand genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas sida i form av opinionsbildning mot kollektivanslutning. Riksdagen biföll sistnämnda reservation. Även vid 1974 års riksdag bifölls ett motionsyrkande av motsvarande innebörd (KU 1974:54).

Fri- och rättighetsutredningen som framlade sitt betänkande hösten 1975 föreslog inte något grundlagsförbud mot kollektivanslutning. I en reservation (1 m) yrkades på en sådan bestämmelse medan i en annan reservation (1 fp och 1 c) gavs uttryck för samma uppfattning som riksdagen tidigare ställt sig bakom.

I propositionen om fri- och rättigheter i grundlag (1975/76:209) intog den dåvarande regeringen samma ståndpunkt som fri- och rättighetsutredningen. Konstitutionsutskottet (KU 1975/76:56) anslöt sig till propositionen i denna del. Även i detta sammanhang förelåg en reservation (c och fp) av samma innebörd som tidigare, nämligen att frågan borde lösas i första hand genom åtgärder från de politiska partiernas sida. Denna reservation bifölls av riksdagen. I en annan reservation (m) hade yrkats lagstiftning mot kollektivanslutning.

Konstitutionsutskottet behandlade våren 1977 en motion (m) vari begärdes lagstiftningsåtgärder om förbud mot kollektivanslutning. Utskottsmajoriteten (KU 1976/77:27) erinrade i sitt yttrande över motionen om att riksdagen åren 1973, 1974 och 1976 ställt sig bakom uttalanden av innebörd att kollektivanslutning till politiskt parti inte borde förekomma men att frågan inte i första hand borde lösas genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas sida. I betänkandet återgavs riksdagens uttalande i frågan 1976, vilket hade följande innehåll:

Individens rätt att fritt och självständigt välja politiskt parti är grundläggande för demokratin. Utskottet kan därför av principiella skäl inte acceptera kollektiv anslutning av människor till politiskt parti. Ett sådant system strider mot den åsiktsfrihet som nu gällande grundlag utgår ifrån och som ytterligare befästes i det nu föreliggande förslaget till förstärkning av de medborgerliga fri- och rättigheterna.

Reservationsrätten för den enskilde förändrar ingenting i denna demokratiskt grundläggande fråga. Den tvingar den enskilde att offentligt avslöja vilket parti vederbörande inte vill tillhöra.

Det finns anledning att understryka att ett riksdagens uttalande mot kollektivanslutning på intet sätt riktar sig mot fackliga föreningars rätt att själva besluta om egna angelägenheter. Denna rätt skall självklart vara orubbad. Däremot riktas uttalandet till det parti – socialdemokraterna – som registrerar som medlemmar andra än dem som individuellt sökt medlemskap i partiet.

Nuvarande missförhållanden bör icke i första hand förändras genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas egen sida.

Utskottsmajoriteten anslöt sig till detta uttalande och framhöll att den debatt om kollektivanslutningens berättigande som på senare tid förekommit, bl. a. inom det socialdemokratiska partiet och den fackliga rörelsen, gjorde att utskottet hyste starka förhoppningar att frågan kunde komma att lösas inom en nära framtid. Utskottet avstyrkte därför motionens yrkande om lagstiftningsåtgärder.

I en reservation (6 s) anfördes bl. a. att det måste tillkomma fackliga organisationer att fatta beslut i egna angelägenheter.

Ett särskilt yttrande (2 m) innehöll följande synpunkter i frågan:

Riksdagens flera gånger uttalade uppmaning att upphöra med kollektivanslutningen till politiskt parti har inte respekterats av socialdemokraterna. Moderata samlingspartiet har vid flera tillfällen krävt att lagstiftning bör användas för att få ett slut på detta antidemokratiska system.

Den opinion mot kollektivanslutning som under senare tid allt starkare förmärkts inom såväl det socialdemokratiska partiet som den fackliga rörelsen ger anledning till vissa förhoppningar om att de gjorda riksdagsuttalandena äntligen skall respekteras av det parti som tillämpar kollektivanslutning. Vi har därför denna gång avstått från att kräva förbud i lag mot kollektivanslutning till politiskt parti.

Vår principiella uppfattning i frågan står emellertid fast. Kollektivanslutningen kan omöjligen förenas med principen i vårt demokratiska system att var och en skall ha rätt att fritt och självständigt välja åskådning och därmed partitillhörighet. Skulle ej kollektivanslutningen genom beslut av dem som begagnar sig av detta system bringas att upphöra inom en nära framtid, bör frågan om lagstiftning ånyo övervägas.

Riksdagen biföll utskottsmajoritetens uttalande.

I det tidigare i år framlagda betänkandet av rättighetsskyddsutredningen (SOU 1978:34) berörs inte frågan om kollektivanslutning till politiskt parti. Utredningen har slutfört sitt uppdrag.

Som *bilaga* till detta betänkande fogas en promemoria i kollektivanslutningsfrågan som utskottet erhållit från det socialdemokratiska partiet.

Utskottet

Enligt utskottet måste det tillkomma fackliga organisationer att fatta beslut i egna angelägenheter. Av principiella skäl avstyrker därför utskottet bifall till nu aktuella motioner i kollektivanslutningsfrågan.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. beträffande *uppdrag åt rättighetsskyddsutredningen i kollektivanslutningsfrågan* avslår motionen 1977/78:402 yrkandet 2,
2. beträffande *lagstiftningsåtgärder mot kollektivanslutning till politiskt parti* avslår motionerna 1977/78:402 yrkandet 1 och 1977/78:1422,
3. beträffande *riksdagsuttalande mot kollektivanslutning till politiskt parti* avslår motionen 1977/78:924.

Stockholm den 21 november 1978

På konstitutionsutskottets vägnar

KARL BOO

Närvarande: Karl Boo (c)*, Hilding Johansson (s), Anders Björck (m), Holger Mossberg (s), Bertil Fiskesjö (c)*, Olle Svensson (s), Sven-Erik Nordin (c), Ove Karlsson (s), Lars Schött (m), Bengt Kindbom (c), Yngve Nyquist (s)*, Britta Hammarbacken (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Marianne Stålborg (s)* och Esse Petersson (fp).

*Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservationer

1. av Anders Björck (m) och Lars Schött (m) som ansett

dels att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

En grundläggande princip för vårt demokratiska samhällssystem är att var och en har rätt att fritt och självständigt välja åskådning och därmed politisk partitillhörighet. Fortfarande tillämpar emellertid det socialdemokratiska partiet ett system som klart strider mot denna princip genom att partiet erhåller övervägande delen av sina medlemmar genom kollektiv anslutning. Befrielse från medlemskapet kan visserligen vinnas genom reservationsrätten. Utnyttjande av denna innebär dock att vederbörande tvingas röja sin politiska uppfattning. Detta strider mot grundlagens regler om de medborgerliga fri- och rättigheterna, som vilar på den uttryckliga förutsättningen att åsiktsfriheten skall respekteras och värnas.

Utskottet vill erinra om att riksdagen vid flera tidigare tillfällen bestämt tagit avstånd från systemet med kollektivanslutning.

Då riksdagens upprepade uttalanden mot kollektivanslutningen inte respekteras av det socialdemokratiska partiet har frågan enligt utskottet ånyo kommit i det läget, att lagstiftningsåtgärder bör övervägas. Mot sådana åtgärder har riktats den invändningen att ett förbud i lag mot kollektivanslutning skulle utgöra ett ingrepp i föreningsfriheten. Utskottet anser denna invändning ohållbar, då denna frihet ej kan innebära rätt att ansluta någon till ett politiskt parti utan vederbörandes samtycke. Med hänvisning till det anförda bör riksdagen hos regeringen hemställa om förslag till lagstiftning i ämnet.

dels att utskottets hemställan vid punkten 2 bort ha följande lydelse:

att riksdagen

2. *beträffande lagstiftningsåtgärder mot kollektivanslutning till politiskt parti* med bifall till motionerna 1977/78:402 yrkandet 1 och 1977/78:1422 hos regeringen begär förslag till lagstiftning mot kollektivanslutning till politiskt parti.

2. av Karl Boo (c), Bertil Fiskesjö (c), Sven-Erik Nordin (c), Bengt Kindbom (c), Britta Hammarbacken (c) och Esse Petersson (fp) som ansett

dels att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Individens rätt att fritt och självständigt välja politiskt parti är grundläggande för demokratin. Utskottet kan därför av principiella skäl inte acceptera kollektiv anslutning av människor till politiskt parti. Ett sådant system strider mot den åsiktsfrihet som nu gällande grundlag utgår från såvitt gäller de medborgerliga fri- och rättigheterna.

Reservationsrätten för den enskilde förändrar ingenting i denna demokratiskt grundläggande fråga. Den tvingar den enskilde att offentligt avslöja

vilket parti vederbörande i n t e vill tillhöra.

Det finns anledning att understryka att ett riksdagens uttalande mot kollektivanslutning på intet sätt riktar sig mot fackliga föreningars rätt att själva besluta om egna angelägenheter. Denna rätt skall självklart vara orubbad. Däremot riktas uttalandet till det parti – socialdemokraterna – som registrerar som medlemmar andra än dem som individuellt sökt medlemskap i partiet.

Nuvarande missförhållanden bör, som riksdagen vid flera tillfällen tidigare uttalat, bringas att upphöra i första hand genom åtgärder från partiets egen sida. Utskottet konstaterar att riksdagens uttalande ännu inte efterföljts.

Då individens rätt att själv avgöra medlemskap i politiskt parti har utomordentligt stor principiell betydelse i en demokrati, bör riksdagen ånyo göra ett uttalande i denna fråga.

dels att utskottets hemställan vid punkten 3 bort ha följande lydelse:

att riksdagen

3. beträffande *riksdagsuttalande mot kollektivanslutning till politiskt parti* med bifall till motionen 1977/78:924 godkänner vad utskottet uttalat i frågan.

Socialdemokratiska partiet

Kollektivanslutningen till socialdemokratiska partiet

Det är LO-förbundens lokala fackliga organisationer som kollektivt kan ansluta sig till socialdemokratiska partiet. Organisatoriskt sker anslutningen till ortens arbetarekommun. Många av de kollektivt anslutna är också direkt anslutna till partiet genom någon socialdemokratisk förening. Det kollektiva medlemskapet innebär samma stadgemässiga rättigheter och skyldigheter som för enskilt ansluten medlem.

Bakgrund till kollektivanslutningen

När LO bildades var det organisatoriska förhållandet till det socialdemokratiska partiet en av huvudfrågorna. Den första LO-kongressen 1898 beslutade att varje fackförbund som önskade tillhöra LO skulle vara skyldigt att senast inom tre år också ansluta sig till det socialdemokratiska partiet.

Beslutet motiverades bl. a. av arbetsgivarnas ständiga angrepp på föreningsrätten och de makthavandes systematiska motstånd mot en rösträtsreform. Denna anslutningsform till partiet framkallade dock opposition bland fackligt aktiva.

År 1900 upphävdes beslutet, men LO:s inställning i sak ändrades inte. I stadgarna infördes följande bestämmelse:

”Landsorganisationens åliggande är tillika att verka för varje fackförenings anslutning till sin orts arbetarekommun och genom denna till Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti.”

Även denna formulering kom att bli diskuterad. En del menade att fackföreningarna borde vara politiskt neutrala men å andra sidan borde fackföreningsrörelsen delta aktivt i partiets verksamhet genom att medlemmarna individuellt anslöt sig till partiet.

Motståndarna till den kollektiva anslutningen var inte fientligt inställda mot partiet. Kravet på politisk neutralitet motiverades närmast med risken att många arbetare på grund av politisk förföljelse skulle ställa sig utanför fackföreningarna.

Att farhågan inte saknade grund kom att framgå av att arbetsgivarna favoriserade medlemmarna i Svenska Arbetareförbundet. Svenska Arbetareförbundet var politiskt och religiöst obundet. Organisationen levde kvar till 1909, då den splittrades på grund av sitt agerande i storstrejken.

1909 års LO-kongress tog bort den ovan citerade bestämmelsen i stadgarna. I stället gjordes följande uttalande:

”I anslutning till kongressens beslut att icke vidare i Landsorganisationens stadgar upptaga någon punkt som förmellt hänvisar på samverkan med något

visst politiskt parti, vill kongressen, gentemot alla misstolkningsförsök av detta besluts innebörd ha uttalat att därmed icke i någon den minsta mån avsetts någon förändring i den arbetarrörelsens andliga solidaritet som alltifrån dess början bundit samman svensk fackföreningsrörelse och socialdemokrati. Kongressen betraktar för sin del Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti som den naturliga och självskrivna bäraren av den svenska arbetarklassens politiska strävanden."

Beslut om kollektivanslutning

Kollektivanslutningen är en rent lokal angelägenhet och den tillkommer på initiativ av medlemmar i den lokala fackföreningen. Beslut om kollektivanslutning fattas vid medlemsmöte eller vid möte med fackföreningens representantskap. Ett sådant beslut föregås oftast av en lång behandling i den lokala fackföreningen.

Ett i demokratisk ordning fattat beslut innebär att minoriteten får rätta sig efter majoritetens ställningstagande. När det gäller kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet görs undantag från regeln. Medlem som inte vill vara kollektivt ansluten till det socialdemokratiska partiet kan anmäla detta till sin fackförening. Han eller hon kommer då att stå utanför det kollektiva medlemskapet i socialdemokratiska partiet. Observera att fackföreningsmedlemmen inte behöver ange varför han eller hon inte vill vara kollektivt ansluten till vårt parti.

Kollektivanslutningen kan omprövas om någon så begär. En sådan framställning och behandling sker på samma sätt som när andra frågor förs fram och avgörs av den fackliga organisationen.

Antal kollektivt anslutna medlemmar

Då kollektivanslutningen är en rent lokal angelägenhet har vi inte centralt någon medlemsstatistik på de kollektivt anslutna. Nedanstående tabell visar antalet kollektivt anslutna fackföreningsmedlemmar under några år då vi gjort speciella räkningar av dem:

År	Summa medlemmar	Därav kollektivt anslutna medlemmar genom fackföreningar	
1948	638 512	428 355	67 %
1957	766 125	547 420	71 %
1967	891 450	668 500	75 %
1977	1 129 461	768 000	68 %

